

za tapete, blazine, sploh za dela v finem in najfinejšem blagu dokazale, da jih imamo ceniti s tega vidika. Sicer je vsega tega po naših krajih že videti prilično mnogo — a kar je važno: to je merkantilna šablonska roba, ki kvari danes okus z afektirano modernostjo in ekscentričnostjo, kakor nam ga je še pred nedavnim z afektiranim starinarstvom.

Mislimo, da je spričo spoštljive množine moči in talenta, ki se je zdaj nabrala v naših estetskih produkcijah, pametno in uspešno gojenje ter propagiranje originalne slovenske umetnosti in umetne obrti ne samo želja umetnostnega kritika in publicista, kateri se je doslej s tem edini pečal, nego tudi že zadeva našega narodnega gospodarja in zato naj ti ne spe več. R. Ložar

G L A S B A

H KRIZI NAŠE GLASBE

Vojna je res kruto pretresla glasbeno živčevje Evrope in v materialističnem ozračju nekih povojnih let se je celo zdelo, da »umetnost« nekako izumira. Resno operno in koncertno življenje je preživljalo večne krize, če se ni s podpovprečno slagersko robo usužnjilo okusu mas. Agonija impresionizma je bila strašen kaos, v katerem so se razveljavile počasi prav vse individualistične in senzualistične stare vrednote glasbe. Počasi pa se je začel graditi nov svetovni nazor in z njim nova, kolektivistična in k idealizmu usmerjena glasba izrazito linearne, stroge forme in ta odklanja vsako laskanje čutom in prijetno občutenjsko valovanje in hoče zopet kakor v srednjem veku, visoki renesansi in zgodnjem baroku biti sredstvo za duhovni izraz. Tako je polagoma glasba kakor vsa umetnost zopet dobila neki pomen v duhovnem življenju človeka, zadobila nazaj svojo ceno in skoraj povsod je v glasbenem življenju opažati okrevanje in zdravje. Glasba postaja danes, ko je svoj novi stil že dogradila, mogočen faktor nove kulture, ki ima svoj poudarek na duhovnosti. Zato je dolžnost vsakega kulturnega človeka, da računa z njo in ji pomaga k uspehu in pravi smeri.

Pri nas Slovencih, če gledam v glasbeno življenje zadnjih let, posebno v lansko leto, položaj ni rožnat in spričo tega, da se nikakor noče pojaviti izboljšanje, moremo reči, da vladajoča stagnacija že postaja kriza. Dvoje, troje skladateljev se trudi za moderno glasbo, tem stoji nasproti vladajoči krog glasbenikov, z eno besedo vsa naša oficialna glasba, ki se ne more znajti v našem času. Ljudstvo za moderno nikakor ni vzgojeno in tako je ta rastlinica navezana na životarjenje, izoliranost in nerazumljenje, kar vse pa je le krivda vodilnih glasbenikov. Če hočeš glasbe za sodobni okus, ne hodi ne na naše koncerte, še manj v opero in le to je vzrok, da je slovenska inteligenca glasbo nekako črtala s svojega kulturnega programa. V tem vidim jedro naše glasbene krize.

Slovencem nam mora glasba biti v nekem oziru nekaka punčica v očesu, zakaj ona spada k vrednotam, ki bi nam lahko pomogle do prodora v svet. Pravijo tudi, da imamo možnosti in sredstva za to, da se z njo povzpnejo na evropski pomembno višino in si zaslužimo boljše upoštevanje kulturne Evrope. Toda ta naša sredstva leže po veliki večini neizrabljena in nje zadoščajo niti nam, dasiravno slovenski žep izvrstno žrtvuje za glasbeni podvig.

Odgovoren za vse biti ali ne biti našega glasbenega življenja je poleg opere edinole naš glasbeni koncert, ki ima monopol. Pod streho naše Matice imamo konservatorij, največji zbor v Sloveniji, filharmonijo, orkestralno društvo, največjo knji-

garno muzikalij, izdajateljstvo največje slovenske glasbene revije, glasbeno šolo in baje tudi operno. Večina skladateljev in reproduktorjev je ali nastavljena ali organizirana v tem koncertu, z eno izjemo so vsi kritiki njegovi člani ali uradniki in z eno izjemo ima koncert tudi vse liste in revije na svoji strani. Od tega, za naše razmere naravnost ogromnega aparata bi pričakovali, da nam bo dal bogate koncertne in operne sezone, ki bodo na evropski višini, da nam bo reguliral produkcijo, vzgajal glasbenike in publiko v smeri, ki je potreba današnje kulture in dosegel v svetu ugledno mesto, kar bi Slovenci glasbeno lahko dosegli in bi bilo za nas velike koristi.

Kako pa ta koncert skrbi za nas? V kakšnem razmerju so sredstva in pa uspehi, oziroma opravljeno delo? Poglejmo v poglavje naših koncertov, ki so nam glavna glasbena hrana, od katere zavisi vse: Lani štejem v vsem letu le dva domača orkestralna koncerta, namreč oba koncerta Orkestralnega društva (21. januarja in 29. maja), ki za moderno nista storila nič. Med instrumentalnimi štejem tudi le dva domača (Brandlova, Poženelova), kar je tako katastrofalno beraška bilanca, da moramo reči, da smo padli lani celo pod svojo kulturno provinco — Maribor. Povejte mi, ljudje, kako naj se sploh navdušujemo za glasbo, če je pa ni, kako naj razumemo moderno glasbo, če nam je nihče ne pokaže, kako naj koncerti romantične in impresionistične glasbe ne bodo prazni, ko pa menda že vsaka licejka pozna na pamet vsaj ogromno večino vseh ljubljanskih koncertnih programov?

Vprašam že šestič na tem mestu, ko delam letno bilanco našega glasbenega življenja: zakaj spi naša Filharmonija, zakaj niti z mezincom ne migne v omiljenje te, naravnost preklete koncertne suše zadnjih let pri nas? Za javnost odgovoren je predsednik Filharmonije, ki naj bi vendar enkrat javil, kam gre okrogel stotisočak, ki ga letno nese hiša na Kongresnem trgu, denar, ki bi rentiral naravnost prebogato koncertno sezono? Vprašam dalje, zakaj imamo v koncertu posebno koncertno poslovalnico, ki prav tako jasno vidi to sramotno sušo kakor mi vsi, pa z ničimer ne pokaže, da smatra za svojo dolžnost aktivno poseči v stvar in dajati iniciativo, aranžirati koncerte, vabiti k nam sosede in tuje umetnike? Ugotavljam, da vodja te poslovalnice že šest let na tozadevne očitke modro molči. Vprašam dalje, zakaj niti en član profesorskega zbora glasbene šole in konservatorija (izjema le g. Osterc) ne smatra za potrebno poleg dela za plačo še katerikrat poseči v naše koncertno življenje? Vprašam dalje, zakaj so ti gospodje s svojimi honorarnimi zahtevami tako newyorško dragi, da onemogočajo velik del koncertov, vprašam dalje, kje so one armade konservatoristov, ki vsako leto, menda vsi z odliko zapuste konservatorij, pa jih nikjer v glasbenem življenju ni videti in čuti. Kako so pa ti ljudje

vzgojeni? Ali v duhu požrtvovalnega in nesebičnega dela za glasbo v času, ko je dela najbolj treba? Vprašam dalje, zakaj izjavlja dr. Čerin, da »so ga razmere ubile« in je postal pasiven?

Evo, vzrokov naše koncertne suše, našega nezanimanja in nevzgojenosti za moderno! Evo vzroka, da je baš inteligenca danes za naše koncerte nezainteresirana, eva vzroka naši glasbeni krizi! Vzrok ni v gmotnih razmerah, to sem dognal, vzrok je v premajhni delavnosti našega koncertna in v premajhni kulturni zavednosti našega glasbeništva.

Vsega tega bi pa gotovo tako ne naglašal, če ne bi ta koncert v časih največje koncertne bede v Sloveniji trošil naših — stotisočakov za to, da krmi z glasbo — Poljake, Čehe pa Francoze! Moj Bog, kakor da imamo pri nas pravcato preobilje! Mislim, da je treba najprej, da ima lasten narod za svoj denar vsaj »panem«, potem šele, ko je ta sit, naj se tujcem ponujajo »circenses«! Ali ne? Pomislimo le, kaj je vse to stalo. Samo »legitimacija«, za katero smo regulirali Valvasorjev trg in postavili ilirski spomenik, je bila lepa vsota, in potem pomislimo, kaj stane, če se osemdeset ljudi več tednov vozi po Evropi! Toda, če gredo že take vsote v naši glasbeni suši za muziciranje tujcem, seveda bi človek molčal, če bi videl kje kak resničen »mednarodni uspeh«, takšen, da bi koristil tujim in pa naši kulturi. Prav za to pa gre, ko resničnih uspehov baš nikjer ne vidimo in zelo značilno se mi zdi, kako se g. Lajovic baš — inteligenci krčevito trudi dokazati uspehe koncertna v Franciji, češ, da »je zajeta v mislih«, da to niso mogli biti uspehi, ki bi bili vredni tolikih izdatkov.

Matica je nesla v svet starejše Lajovčeve, Adamičeve, Schwabove, Andjelove in Hatzejeve stvari. Mokranjca, Gotovca in eno najstarejših Stolcerjevih skladb pa neizogibno Hubadovo Miško in Izaro. Ta program ne reprezentira jugoslovanske moderne in je še za Ljubljano zelo zaostal, kaj mislite, ali je mogoče napraviti resničen efekt na modernega Francoza? Interpretacija g. Poliča s svojo neokalno učinkovitostjo in neko pretirano agogiko tudi ni mogla učinkovati in tako me čisto nič ne preseneča dejstvo, da francoske resne glasbene revije o tej turneji molče in da so dnevnikarji tako vljudni pa kratki. Posebno slab vtis so napravile tudi narodne noše in himne, ki hote ali nehote izzivajo političen aplavz; v ostalem je pa povsem razumljivo, če piše neki ženevski kritik z ozirom na Matico, da imajo Francozi navado s predsodki hoditi na koncerte, kjer pevci nastopajo v narodnih nošah! In tako si mislim, da je kulturni efekt te turneje izredno neznamenit. Francozom so Maticarji predstavili našo kulturo, kakor smo včasih v čitalniški dobi malomestno natikali romantične avbe na glave, pokali od cenenih bratskih čuvstev in uganjali kulturno neplodne ceremonije, ki jih je kaj videti, ki pa nimajo v naših stvarnih časih nobenega raison d'être več in si od tega ne moremo obetati nobene koristi. K zgradbi sodobne moderne ni Matica v Franciji doprinesla nič, interpretativno pokazala nič novega — v čem pa naj bo potem kolosalen uspeh, posebno še, če se ta iz kritik niti z najboljšo voljo ne da razbrati? Evo, za težke denarje, namesto da bi mi kaj imeli od njih, ko gladujemo glasbe, smo muzicirali tujcem, uspeh so pa — šopi časopisnih izrezkov z vljudnimi frazami. Če ne mi ne Francozi od teh reči nimamo koristi, potem so imeli nemara največjo

korist od turneje udeleženci, ki so pol Evrope zastopali videli in prevozili!

Pa pravi g. Lajovic v »Jutru«, da ni šlo za to, da bi pokazali tujini našo naprednost ali zaostalost, nego za to, da ji pokažemo našo »nacionalno osebnost z vsemi njenimi značilnostmi«. Takšno, še dosti bolj interesantno osebnost so nam zadnjič prinesli pokazat španski nacionalni romantiki, pa smo jih že drugi dan pozabili in nikomur ne pride na misel govoriti o velikanskih kulturnih uspehih Špancev v Ljubljani.

Takole nas tepe zastarela ideologija našega koncertna, nas ovira, da ne moremo naprej in nas svetu predstavlja v krinolini, ki je ne nosimo; kakor izrablja dana sredstva, pa lahko rečemo, da mi nič od njih nimamo. In ko vidim, da ta koncertna vsakoletne trde očitke niti za las ne izpremeni svoje taktike, ko vidim, da je edini uspeh vsake take kritike koncertnega dela ta, da je koncertna koncept samo kritikova oseba obrana do kosti, nimam nobenega vzroka dvomiti, da bo boljše šele takrat, ko bodo imeli koncertna v rokah povsem drugi ljudje in druge ideologije. Naša žurnalistika in kritika naj piše kar hoče — eno je gotovo: naš izobraženec in naša kultura sta daleč od našega glasbenega koncertna.

*

Za spoznanje hujše je, mislim, z našo opero. Najhujše na vsej stvari je, da je to državen urad. Mislimo si nasproten primer, primer zasebnega gledališča, ki je svoj obstoj tesno navezalo na kvaliteto in s kvaliteto gmotno raste ali pada. Državna opera lahko žvižga na kulturne zahteve naroda, posebno, če je Belgrad daljoko, človek, ki ji stoji na čelu, lahko po mili volji nastopa kot diktator in nikogar ne vpraša, ali mu je njegovo delo všeč ali ne. Pri nas se to godi.

Gospod Polič je bil kot spreten orkestrski delavec pri nas po Rukavini simpatično sprejet in prva leta smo mu dajali korajžo in ga hvalili na vse pretege, češ, naj le eksperimentira, enkrat bo že kaj nastalo. Danes vidimo, da on ne bo rešil v operi našega kulturnega problema in stvar je že tako daleč, da ima celokupno kritiko zoper sebe in še več: pozabil je, da imamo slovensko opero zato, da ustreza kulturnim zahtevam Slovencev, katere izraža baš kritika in se je upal postaviti se zoper njo. Lani je na željo kritike dajal celo nekaj moderne, letos pa obklada ljudi, ki milo prosijo za kak sodoben kos, s »tipi« in kaže z besedo in dejanjem, da imamo od njega pričakovati čedalje več drznosti in čedalje manj sodobne kulturnosti. Smernice stila nima menda nobene, kaj hoče naša kulturnost, tudi ne kaže, da bi vedel ali se trudil izvedeti, in tako smo na milost in nemilost izročeni diktaturi površnokulturnih ljudi naše opere, in še bolj kakor zgoraj moram naglasiti neinteresiranost našega izobraženstva napram naši operi.

Nedvomno je največja pogrška sistem državne opere. Vsak operni ravnatelj je bil spočetka priden, potem irelevanten in končno predrzen, dokler celo apatičnih Slovencev ni tako razdražil, da so ga vrgli. Kako pa naj drugače bo, če ga nobena umetnostna in kulturna instances ne kontrolira in ima nad seboj le uradniški zakon? V diktaturo poedinca v operi ne verjamem več. Edina rešitev bi bila doseči, da je operno vodstvo podrejeno nekemu umetniškemu svetu glede izbere repertoarja. Kdo mi more povedati, kakšen pomen imajo za podvig sodobne kulture recimo Weinbergerjeva